

Anders Hagfeldt: Programtal vid rektorsskifte

Talare
Anders Hagfeldt
Rector magnificus vid Uppsala
universitet

Datum
18 december 2020

Plats
Uppsala

1 Ärade Åhörare

Vi flyttar oss cirka 15 år tillbaka i tiden. Platsen är Lima, Peru, och mina två utbytesdoktorander Maria och Hugo inom International Science Programme ska disputera. Första dagen jag är på plats blir jag inbjuden att lyssna på en workshop. Med jet-lag är jag inte den piggaste åhöraren och under en föreläsning om syntes av nanopartiklar håller jag med svårighet ögonen öppna. Så kommer en studie av temperaturens påverkan på partiklarnas storlek, och plötsligt händer det. Föreläsaren presenterar en graf med temperatur i enheten Celsius och storlek i enheten Ångström. Analysen görs med Arrhenius ekvation. En för mig okänd föreläsare på andra sidan jorden använder ”Uppsala-grafen” och jag uppfylls av känslan av stolthet – hur speciellt det är att komma från Uppsala universitet.

15 För mig är universitetet en plats där högre utbildning och öppen internationell forskning möts och berikar varandra. Här finns tradition av lärande kombinerat med en obeveklig kraft att söka och utveckla ny kunskap.

20 Men vi är ännu mer än så. Uppgiften är inte enbart att arbeta med vad universitetet är bra på utan också vad vi är bra för. Att arbeta för en bättre värld innebär, för oss, att stärka vetenskapens position. Det betyder att vi måste samspela med vår omvärld; i samhället – regionalt, nationellt, globalt, och med näringsliv för entreprenörskap och industrialisering.

25 Det heter inte avbildning, ombildning eller inbildning. Den bildning vi talar om börjar på ut- och det är dit den ska.

Jag är övertygad om att det är universitetens arbetsmetodik och förhållningssätt – den vetenskapliga modellen – som gjort att institutionsformen universitet

överlevt och utvecklats i snart 1000 år. Vi akademiker är nyfikna – hur funkar det? Vi observerar och vill skapa nytt. Vi får en idé, vi funderar ut en hypotes. Inom universitetet har vi privilegiet att få arbeta i akademisk frihet, dvs. att fritt söka kunskap och att fritt få välja vår forskning. Men samtidigt måste vi arbeta vetenskapligt; vi prövar våra teser, testar våra premisser. Vi analyserar våra resultat. Skapar metoder och modeller. I öppen akademisk forskning debatteras teorier, resultat och modeller fritt. Det kritiska tänkandet är centralt och diskussionerna ger nya idéer och nya hypoteser. Denna återkoppling sägs bra på engelska; vi gör re-search. Det gäller alltså att tänka om, en gång till – att tänka efter.

Det kanske är det Thomas Thorild menar med att tänka rätt, dvs. ”tänka fritt är stort men tänka fritt och tänka efter är större”. Sen finns ju alltid frågan kvar om vad som är störst.

Jag sätter gärna tvivlet och det ständiga omprövandet som centrala förhållningssätt. Tage Danielsson säger det bra: ”Utan tvivel är man inte klok”. Jag tror att det är receptet mot kunskapsresistens, fake news och populism. Det kanske viktigaste vi har att kommunicera och förklara i mötet med vår omvärld är vår arbetsmetodik och vårt förhållningssätt till kunskap.

Uppsala universitet är ett brett, eller om vi så vill ett, i det närmaste, komplett universitet. Här har vi experter på allt! Ämneskunskapen inom alla områden står stark. Inom vårt Alma Mater finns världsledande och nydanande forskning på alla nivåer. Vi är framstående både inom disciplinerna, inom våra centrumbildningar och inom nyskapande tvärvetenskapliga projekt. Men vi slår oss inte till ro. Vi behöver ännu fler idéer om hur vi arbetar på djupet, men också över ämnesgränserna. Dessutom behöver vi bättre kunskap om hur forskningen sprids och kommer till nytta.

Sen har vi ju förstås en inspirerande vetenskapshistoria, vi har musik, körer och kulturliv. Jag tycker vår historia förtjänar att visas upp i staden betydligt mer än vad som görs idag. Varför inte till exempel göra något spännande av Celsius-huset, lägga ut periodiska systemet på gågatan och berätta om alla de upptäckter av grundämnen som gjorts runt Uppsala och i Sverige.

Själv lockades jag av att studera i Uppsala för att det var en riktig universitetsstad. Man kunde läsa i princip alla ämnen och sen var det förstås

70 studentlivet. Uppsala universitets studentliv är, som alla vet, unikt med
mångfalden, studentinflytandet, kårerna, nationerna, och att här under sin
studietid få nya vänner, bilda familj och bygga relationer för livet.

Jag ser också fram emot att få diskutera vad som särskiljer oss jämfört med andra
75 lärosäten i vår närhet, i landet och globalt. Vad är och vad kan vi bli bäst i
världen på? Hur ska vi som ett brett universitet formulera vår särart för att
attrahera de bästa studenterna och forskarna?

I diskussionerna under hösten har vi talat om rektorsskiftet som överlämnandet
80 av en stafettpinne. De Mål och Strategier som beslutades för ganska exakt ett år
sedan, tycker jag är utmärkta och jag springer gärna vidare med dem efter vår
växling. De övergripande målen tas fram kollegialt och läggs fast på
universitetsgemensam nivå. Men konkretiseringen av målen och utformandet
av strategierna för att nå dem hör hemma inom fakulteterna och
85 institutionerna. För att citera blivande prorektor Coco Norén: ”Magin händer
på institutionerna”.

I Mål och strategier har en av mina hjärtefrågor en central position; att
utbildning och forskning hör ihop. En höjdpunkt för mig personligen och som
90 forskare var när jag blev bjuden på kaffe och glass hemma hos Nobelpristagaren
Rudy Marcus i Pasadena. Drygt 90 år var, och är, han fortfarande passionerat
aktiv och hade många intrikata frågor om vår solcellsforskning. Vid en
välbehövlig paus frågade min fru Simone vad som drev honom. Han svarade
”att träffa studenterna”. Han menade att studenterna ger honom energi och
95 inspiration till fortsatt forskning. Hans tänkesätt är en förebild för alla oss som
har förmånen att forska vid ett universitet. Motsatsen som jag alltid starkt
ogillat är uttrycket ”att köpa sig fri från undervisning”.

Samverkan med samhället ska vara en integrerad del av vår utbildning och
100 forskning. Vi är en stark drivkraft för Sverige som innovationsland, men vi kan
bli bättre på att förmedla bilden av Uppsala som en stark innovations-region.
Min egen erfarenhet är att grundforskning, tillämpad forskning och
kommersialisering ofta berikar varandra och ger uppslag till nya frågeställningar
och idéer.

105

Samverkan är av lika stor betydelse för alla delar av universitetet, oavsett om den
sker med företag, myndigheter, kommun och region eller andra

110 samhällsorganisationer. För all samverkan är utgångspunkten att den sker med
respekt för vetenskaplig integritet och förståelse för att universitetet arbetar
under andra villkor och med andra mål än företag och andra
samverkanspartners. Vi behöver hålla flera perspektiv i huvudet samtidigt och
minnas att också det långa perspektivet är centralt.

115 Konkreta exempel finns i det spännande utbildningsutbud vi har för livslångt
lärande, i möjligheterna för externa organisationer att genom oss få kontakt med
studenter sugna på att utveckla och utvecklas. Vidare ser jag att alumni-
nätverken har stor potential för att stärka våra verksamheter inom alla våra tre
huvudpelare; utbildning, forskning och samverkan. Vi ska vara ett universitet
120 för hela samhället och alltid värna bildningen, men också demokratin och
samhällsdebatten.

Idag är vi oerhört framgångsrika i att attrahera projektmedel, från till exempel
Vetenskapsrådet. Detta ger oss goda möjligheter att arbeta tvärvetenskapligt och
125 tillsammans över våra fakultetsgränser. Vi behöver vara kreativa när det gäller att
hitta organisationsformer, så att inte en del enbart blir service till en annan del,
så att resurserna ska kunna gå på tvären och inte enbart ner i linjen. Vi kan
utveckla metodik för att bedöma hur framgångsrika vi är inom tvärvetenskaplig
forskning, och då behöver vi gå förbi enkla och grova mätverktyg som antal
130 publikationer, citeringar och h-index.

Vi har redan förnämliga tvärvetenskapliga centrum och projekt, men jag vill
särskilt nämna ett område som engagerar alla och som är vår största
samhällsutmaning – hållbar utveckling. Tillsammans med alla aktörer vill jag
135 diskutera hur Uppsala universitet kan bli en kraft som världen lyssnar på och vill
samarbeta med kring klimatomställningen. Vår forskning och utbildning ska
vara ett föredöme och likaså ska vårt interna arbete med Agenda 2030 integreras
i våra verksamheter och bilda skola.

140 Campus Gotland har en särställning. Här finns ytterligare potential för
utveckling och spännande förutsättningar för att pröva nya vägar i mång- och
tvärvetenskap med inkluderande av regional samverkan. Verksamheterna vid
Gotland växer och den unika positionen i Östersjön är i sig en utgångspunkt för
att attrahera forskningsprojekt och studenter. Här finns en spännande sida av
145 vår framtid.

Lika villkor är också en framtidsfråga. Alla, jag betonar alla, som verkar inom eller har kontakt med universitetet har, och ska alltid ha, lika rättigheter och
150 möjligheter. Det är en självklarhet och en kvalitetsfråga för universitetet. Vi
behöver fortsätta att arbeta med jämställdheten mellan könen, i synnerhet på
professors-nivå, där det proportionella förhållandet mellan kvinna och man
fortfarande är skevt, ca 30/70. Våra olika bakgrunder kan tas bättre till vara när
vi utser ledamöter i kommittéer, nämnder och styrelser. Jag vill arbeta vidare på
155 Rektor Åkessons linje om ”widening participation”. Lika villkor ska precis som
Agenda 2030, vara en integrerad del av alla våra aktiviteter. Vi ska vara ett öppet
och välkomnande universitet!

Vi har högt ställda mål med vårt kvalitetsarbete. Vi försöker ständigt förbättra
160 oss. Genom att löpande göra analyser och diskutera verksamheten, kan vi
ompröva såväl våra inriktningar och frågeställningar som vår organisation och
resursfördelning. Som Rektor får jag i uppdrag att under 2021 inleda arbetet
med en kommande forskningsutvärdering med syftet att stärka forskningens
kvalitet och relevans. Jag är medveten om att det finns en viss
165 utvärderingströtthet, men vi behöver en bra uppfattning av var vi står
forskningsmässigt för att stärka vårt självförtroende att fortsätta vår excellenta
forskning och inspiration till förnyelse. I detta arbete ska vi ta tillvara alla de
utvärderingar vi får från till exempel våra forskningsansökningar till olika
forskningsråd och stiftelser.

170 Uppsala universitet ska fortsätta vara ett världsledande brett universitet och
även flytta fram positionerna. Hur vet vi då att vi är ett världsledande
universitet? Universitets-rankning tycker jag ska tas med några nypor salt.

175 Vi ska kritiskt diskutera hur de tas fram och används och även utveckla andra
indikatorer som mått på ett universitets framgångar och betydelse.

Men vi ska inte skygga för rankningen heller. Jag ser fram emot att diskutera
förhållningssätt till ranking, hur vi kan förbättra oss och även använda oss av
180 rankningen.

Men, det viktigaste är att vi ska vara attraktiva för internationella forskare, lärare
och studenter på alla nivåer. I Uppsala finns världen, här lär vi oss av
mångfalden och skapar globala nätverk. Vi ska fortsätta stärka mottagandet och
185 integreringen av utländska studenter, doktorander och personal. Genom att

underlätta för våra egna medarbetare och studenter att få tillbringa tid vid andra universitet, hoppas jag att ännu fler av oss tar vara på de möjligheter som en utlandsvistelse ger. Vi har flera intressanta internationella nätverk som vi alla
190 kan ta del av och vara med att utveckla.

Universitetsbiblioteket har alltid haft den breda bildningen till uppgift.

Idag har det fått en ytterligare roll. Bibliotekets position som ett nav i
195 universitetets verksamhet kvarstår men den digitala revolutionen har påverkat kunskapssökandet enormt. Digitaliseringen är en demokratiserande kraft som vi välkomnar och som underlättar för forskare och studenter i hela världen. Samtidigt är digitaliseringen på det lokala planet mycket resurskrävande. Ett faktum som vi måste förhålla oss till. Bibliotekets roll är i förändring, men i sin
200 nya skepnad är de viktigare än någonsin, som noder, men också som ingångar till världens samlade kunskap.

Att uppmärksamma förhållanden i vår arbetsmiljö och ständigt arbeta med att utveckla och förbättra den är ett ansvar vi alla har. En god miljö ska vara trygg,
205 öppen, respektfull, stimulerande och ha spännande utmaningar. Covid-19 pandemin har fört med sig stora ansträngningar och jag hoppas att vi alla kan hjälpas åt att hålla och ta nya kontakter särskilt med dem som har kommit till Uppsala nyligen. Vi finner också nya digitala former för gruppmöten, seminarier och middagar med vänner och kollegor.

210 Forskningsinfrastruktur är ett prioriterat område där vi arbetar intensivt för att finna strukturer och processer för prioritering, långsiktig finansiering och styrning, såväl inom universitetet som nationellt och inom EU.

215 Här ser jag fram emot att Uppsala universitet håller sig framme och är en drivande aktör. Stöd och kompetensförsörjning ska fortsätta ges med högsta kvalitet på alla nivåer. All undervisande och forskande personal ska få resurser och möjligheter att förverkliga sin högsta möjliga potential. När vi väl har rekryterat våra excellenta unga forskare måste de få resurser och möjligheter att
220 bygga sina forskargrupper, att utveckla kurser, skriva ansökningar och allt annat som hör universitetslivet till.

Vi ska kunna ge bästa möjliga förutsättningar att studera vid Uppsala universitet med moderna undervisningsplatser, studieplatser och ha teknik för digitala

möten som är lättillgängliga och robusta. Ett stort ansvar ligger på prefekterna. Kan stödet till prefekterna förbättras?

230 Om vi tar våra mål och strategier ett steg längre – vad gör vi då vid Uppsala universitet om 10, 20 eller 30 år? Hur kan vi behålla och utveckla vår världsledande ställning då konkurrensen hårdnar och där betydligt större resurser finns på andra håll i världen?

235 Som gammal bordtennisentusiast gör jag en analogi om hur Sverige lyckades besegra Kina i lag-VM 1989 med 5-0. Förhållandet mellan antalet professionella spelare var ca 1:100 000. Sverige hade en lång tradition och en bredd av etablerade spelare på hög nivå. Bordtennisförbundet utvecklade en långsiktig strategi att ge en unik generation unga talanger som Waldner, Persson och Appelgren möjligheter att få utveckla sig fritt, att utmana varandra och att få 240 göra internationella utbyten med bland annat Kina för att möta de bästa spelarna där och att få ta del av nya träningsmetoder. Jag tror att blicka 10-20 år framåt är en bra strategi också för Uppsala universitet: Med våra djupa ämneskunskaper och bredd över disciplinerna hoppas jag att vi får ytterligare resurser att aktivt kunna rekrytera de bästa unga forskarna, att ge dem goda 245 resurser och möjligheter att få utveckla sin forskning på högsta internationella nivå. Att de tillsammans kan bilda framgångsrika forskningsmiljöer, som i sin tur lockar nya talangfulla forskare och studenter.

250 Hur utvecklas Uppsala med sina båda universitet? Hur ser framtiden ut för Visby som universitetsstad? Utvecklingsplan 2050 är en mycket intressant läsning, som ger ett ramverk för universitets rumsliga struktur och hur universitetet integreras i våra båda städer. Jag ser framför mig ett sprudlande student- och nationsliv med ungdomar som lockas för att studera, för att ta del av en fullständig palett med kunskap och kurser, för att få vara i en miljö av 255 nydanande forskning och för att träffa människor från jordens alla hörn. Vad studerar de och vilken forskning bedrivs? Kanske vore det intressant att utveckla verksamheter kring långsiktiga framtidsstudier?

260 Rektorskedjan symboliserar universitetets enhet. Vårt breda universitet, med sina nio fakulteter. och med en stark position i det globala akademiska landskapet, ger oss tillsammans möjligheter, att med självförtroende och kreativitet ta oss an dagens och morgondagens stora frågor. Det är med ödmjukhet och nyfikenhet jag antar min nya position som en länk i kedjan. Jag

265 ser fram emot spännande samarbeten och att vi tillsammans fortsätter utveckla
och skapa Uppsala universitet.

Källa

<div>Manuskript hämtat från uu.se (2025-05-23)</div>

270

Taggar

Rektors tal

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/anders-hagfeldt-programtal-vid-reaktorsskifte>

275

280

285

290

295

300